

עלון חדשי שעי"י

בית הכנסת

דקהילת קדש עדת יראים

אושטרייך

חדש תמוז

ותחלת חדש אב עד תשעה באב

ה'תשפ"ה

עלון מס' 31

דבר יום ביומו

בירור מנהגים הנהוגים בכל השנה

תפלת שמונה עשרה

ג' ברכות אחרונות

ברכת כהנים

וברכת שלום

ברכת כהנים

ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים ...

על ברכת כהנים כתבתי בעלון התורה והמצוה פרשת נשא (עלון מס' 19), וכן לפני כשנתיים בעלון החדשי של חדש סיון (ח"ב) ה'תשפ"ג (עלון מס' 5)⁴ (בצורה מקוצרת יותר). מסיבה זו לא אאריך כאן יותר מדי. אציין רק כמה פרטים בסדר ברכת כהנים.

מנהג אחד הזכרתי במדור זה בעלון חדש אייר ותחלת סיון (עלון מס' 29): **בדברי קהלת** כתב שכשמגיע החזן אל ברכת עבודה, שותק ואינו ממשיך עד שהשמש מכריז 'רצה'. מנהג נוסף הנזכר שם: לאחר סיום ברכת 'שים שלום' החזן אינו מתחיל מה שאומרים אח"כ (הלל ביו"ט או אבינו מלכנו ברי"ה ויו"כ. תזכורת: ביום חול לא נשאו הכהנים כפיהם שם) עד שבאו הכהנים על מקומם בשלום.

מנהג נוסף הטעון בירור: **הטור** בסי' קכח כתב: וכתב ר"ת שאין לש"ץ להפסיק לקרות כהנים דהוי הפסק בתוך התפילה, אלא חזן הכנסת - פירוש הממונה על כל צרכי בה"כ - קורא. וכתב הר"פ בשם ר"ת שאין ש"צ אומר 'או"א ברכנו בברכה וכו'' אלא מיד כשיסיים מודים קורא החזן כהנים. ור"י כתב דווקא להם שלא היו רגילים לומר 'או"א' אבל עכשיו שש"צ רגיל לאומרו בכל פעם בציבור, גם כשהכהנים נושאים כפיהם נכון לומר. וכן היה נוהג הר"מ מרוטנבורג כשהיה הוא ש"ץ

היה אומר 'או"א' בלחש עד כהנים ואומר כהנים בקול רם כדי לקרות אותם ואומר עם קדושין בלחש.

למעשה, מנהג אשכנז ואושטרייך ובנותיהן הוא כפי המובא בטור בשם מהר"ם מרוטנבורג. יש מרבתינו האחרונים שהתנגדו לכך, וכתבו שיש לנהוג כר"ת שאחד מהקהל קורא כהנים. מנהג זה התקבל בקהלות מסוימות.

בק"ק נהגו שאחר שהחזן קורא 'כהנים', עונים הקהל עם קדושך כאמור (לעיל ראינו שהחזן מסיים תיבות אלו בלחש). תיבת 'כאמור' על ידי הקהל, אין לה כל משמעות כאן. עניית 'עם קדושך' יכולה להיות מובנת, דהיינו הכהנים הם עם קדושך (בלי קשר לבקשה אותה אומר החזן), אך תיבת 'כאמור' כנראה שנוספה מאוחר יותר שלא על ידי תלמידי חכמים.

⁴ את כל העלונים - משני הסוגים - מהראשון ועד האחרון ניתן להשיג אצלי מודפס או במהדורה דיגיטלית.

פרט נוסף: מכמה מקומות נראה שהיו שאמרו 'או"א ברכנו וכו"' גם בתפלה בלחש בכל תפלה הראויה לברכת כהנים. עוד בעניין ברכת כהנים, עי' עלון התורה והמצוה פרשת נשא (עלון מס' 19), וכן בעלון החדשי סיון (ח"ב) ה'תשפ"ג (עלון מס' 5).

ברכת שלום

ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים דכתיב (במדבר, נשא. ריש סדר ו) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ברכה דהקב"ה שלום שנאמר ה' יברך את עמו בשלום

לפי מנהגי אשכנז לכל ענפיו, שתי נוסחאות לברכה זו: שים שלום בתפלה שיש בה ברכת כהנים, ושלום רב בתפלות האחרות. לפי שאר המנהגים (עד כמה שידוע לי) אין חילוק, ובכל התפלות אומרים את אותו נוסח. במסגרת זו אתייחס למנהגי אשכנז ובנותיה.

במשנה במסכת תמיד פ"ה: ברכו את העם שלש ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. על ברכת כהנים הנוכרת כאן כתבו התוספות בברכות (יא): שאין זה דוכן שהרי לא היו עומדים לדוכן עד לאחר הקטרת אמורים... אלא בלא נשיאות כפים אמרו ברכת כהנים כמו שאנו אומרים. אבל הרמב"ם (פ"ו מהל' תמידין ה"ד) כתב: והן פותחין וקורין אהבת עולם ועשרת הדברות ושמע והיה אם שמוע ויאמר ואמת ויציב ורצה ושים שלום. לפי הרמב"ם אם כן ברכת כהנים שאמרו כאן היא ברכת שים שלום. וכתב הכסף משנה: וקרי לשים שלום ברכת כהנים מפני שסמוך לה מברכים ברכת כהנים. יש שכתבו שקרא לברכה זו ברכת כהנים כי נרמזות בה ג' הברכות.

מכמה מקורות ברבותינו הראשונים נראה כי המנהג הישן באשכנז היה לומר תמיד נוסח 'שלום רב', ונוסח 'שים שלום' נאמר רק על ידי החזן לאחר ברכת כהנים (כמדומה שכן היה דעתו של ר"י החסיד). יש שכתבו שאכן נוסח זה צריך להאמר רק לאחר ברכת כהנים אך להשוות תפלת הקהל לתפלת החזן קבעו שאף הקהל בתפלתם יאמרו נוסח זה.

למעשה, רוב רבותינו הראשונים שהזכירו את החילוק בין 'שים שלום' ל'שלום רב', תלו את הדבר בברכת כהנים. אמנם, יש מרבותינו שכתבו שבמנחה של שבת יש לומר 'שים שלום', כיון שקוראים בתורה בתפילה זו. מנהג זה נזכר בדברי הרמ"א בשם הגהות מיימוניות, אך אין זו שיטת הרמ"א עצמו. בתקופה קדומה התקבל המנהג ברוב קהלות אשכנז לומר במנחה של שבת שים שלום, אך בקהלות אושטרייך לא שינו מנהגם, ואמרו שלום רב. בדורות האחרונים ממש השתנה המנהג, ולמעשה כיום ברוב קהלות יוצאי ליטא אומרים שים שלום במנחה. אכן, כאמור לפי מנהגנו אומרים שלום רב גם במנחה של שבת, כפי שנהגו רוב רבותינו הראשונים.

בעשיית נוהגים להוסיף סמוך לחתימת הברכה את הבקשה בספר חיים. נדבר אודותיה במקומה אי"ה.

חתימת הברכה. לפי המנהג כיום חתימת הברכה היא המברך את עמו ישראל בשלום. לפי מנהגנו, בעשיית חותמים עושה השלום. כן היה נוסח בני ארץ ישראל, אך י"א שחתימתם היתה מעון הברכות (ועושה השלום). עי' סידור שבחי ירושלים שהאריך לבאר בטוט"ד את התפתחות הנוסח, ומוכיח שבמקור אף בני בבל חתמו הברכה בנוסח זה. יצוין כי בברכה מעין שבע הנאמרת בליל שבת, גרסת יוצאי תימן ונודה לשמו בכל יום תמיד מעון הברכות אדון השלום. והיינו ממש כנוסח הנזכר 'מעון הברכות עושה השלום'.

חתימת 'עושה השלום' נוהגת גם לפי מנהג האיטליאני בכל פעם שאומרים פיוט בברכה זו (מצינו כעין זה בכמה מקומות). כאמור, מנהג קהלות אשכנז צרפת ואושטרייך לחתום בעשיית 'עושה השלום'.

במהרי"ל כתב טעם לכך. ע"ש. השל"ה ועוד אחרונים פקפקו על מנהג זה, ויש שכתבו שהוא בגדר משנה ממטבע. ולכן כתבו שיש לחתום כבכל השנה 'המברך את עמו ישראל בשלום'. בקהילות רבות במזרח אירופה (בעיקר בפולין ובליטא) בטלו בהשפעתם את החתימה הזו. יש שביארו שמה שנמצא בקדמונים לחתום 'עושה השלום', כוונתם על 'עושה שלום' שאחר שמונה עשרה ואחר קדיש (ביאור כזה לא כתב אף לא אחד מרבותינו הראשונים או ראשוני האחרונים). אמנם הערוך השלחן - שהעיד על מנהג מקומו שבזמנו כבר לא נהגו לשנות את החתימה בעשיית - הצדיק את המנהג הישן לחתום 'עושה השלום' וכתב: ... דבאמת ברכה זו דהמברך לא מצינו נוסחתה מפורש בש"ס ... ומצינו במסכת דרך ארץ שנוסחתם היתה עושה השלום. עכ"ל, ואכן חתימת 'עושה השלום' נזכרת פעמים רבות במדרשים קדומים (כאמור לעיל כן היה נוסח בני ארץ ישראל, וי"א שאף נוסח בני בבל היה כן מתחילה). ע"ש.

דבר בעתו

בירור מנהגים הנהוגים בזמנים שונים

חדש תמוז

ראש חדש

קדושתא לר"ח תמוז לר' לעזר החזן נמצאת בסידור סדר התפלה ח"ג (עמ' 393 במהד' הנסיונית). בקדושתא זו חסרים חלקי הפיוט שבשתי ברכות ראשונות, ואנו אומרים במקומם את חלקי הפיוט מהקדושתא חדש אורים לר' פנחס הכהן. אין גיוני אבלות בר"ח תמוז. עי' מה שכתבתי בעלון אשתקד.

שב"ק פרשת קרח

יבנה המקדש

משמרת כהונה: ידעיה. משמרת לווייה: גדליהו.

שיר של מוסף: זכור. ביה"ע: מי כמכה.

משניות מסכת שבת: פרק ב.

שב"ק פרשת חקת

יבנה המקדש
משמרת כהונה: **חרם (מפשטה)**. משמרת לווייה: **זכור**.
שיר של מוסף: **ירכיבהו**. ביה"ע: **הבאר**
משניות מסכת שבת: פרק ג.

יאהבה': **מחוללי**. עניינה: שירת הבאר והנסים שנעשו אז.
יתכן שחסר בית אחד. ע"י בראשי הבתים.
העליה של שירת הבאר נמכרת בפני"ע. השירה נקראת בנגון
נאה. שירת הבאר מהדברים הטעונים ברכה מדינא.

שב"ק פרשת בלק

יבנה המקדש
משמרת כהונה: **שְׁעָרִים** משמרת לווייה: **יָצְרִי**.
שיר של מוסף: **וירא**. ביה"ע: **אז ישיר**
משניות מסכת שבת: פרק ד.

העליה בה נקראים פסוקי **מה טובו** נמכרת בפני עצמה.
יצויין כי **המהרש"ל** התנגד לאמירת פסוק 'מה טובו' (כפי
שנדפס בסידורים לאמרו בכניסה לביהכ"ס), שאמרו בלעם
הרשע, ואף הוא התכוון לקללה.

ימי בין המצרים

**נכון לשעת כתיבת שורות אלו, בית המקדש עדיין בחרבנו, וממילא נוהגים כל מנהגי אבלות של ימי בין המצרים.
אנו מקווים ומצפים שזוהי עוד השנה לבניין בית המקדש, ואז לא ננהג כל מנהגי האבלות הנזכרים כאן.**

ברכת' בונה ירושלים' בנגון הקינות, חתימת הברכה בנגון
איכה. חתימת ברכת עבודה בנגון עצב.
בכל יום לפני מנחה אומרים מעט קינות מהקדמונים.
ע"י לקמן **מאמר מענייני דיומא**

בכל ימי בין המצרים מנגנים חלקים מסויימים בתפלה בנגוני
אבלות ועצב, וכן נגוני קינות#. בכל מקום שמזכירים ציון
וירושלים מנגנים בנגון אבלות. בחזרת הש"ץ: חתימת ב'
ברכות ראשונות, וכן סיום הפסי' **ימלך** בנגון עצב.

שבעה עשר בתמוז

קרה"ת. למנהג **האיטליאני** (וכן הנהגנו בקהלתנו), אין
מלדגים היום, כי מעשה העגל הוא מעניין היום.

מנחה דתענינא. אם יש פנאי: ב' סליחות ופזמון, **זכרונות** עד
'ואל חטאתו'. וידוי. 'ואל יעכב', וחתימת הברכה.
ברכת כהנים במנחה שמרבים בה בסליחות, וכנעילה דמיא.

פורסים פרוכת שחורה, וכן מעיל ספר התורה.
כל הפיוטים עוסקים בה' הצרות שארעו לאבותינו ביום הזה.
'קרובה' **ארבעים יום** (נמצאת גם במחזור רומא).
בברכת 'סלח לנו' אומרים **סליחות** (חלק מהן בנגון קינות).
על מניין הסליחות, ועל פזמונים נוספים, ע"י עלון תמוז ה'תשפ"ג.
מעט **קינות** בברכת בונה ירושלים (**סדר התפלה ח"ג**, עמ' 567).
נפילת אפים. 'תחנון' מעניין היום (כגון: **גרוני ניהר**).

תלתא דפורענותא**פרשת פנחס****והפטרת דברי****מברכין חדש אב**

על מערכות היוצר לשבתות בין המצרים לר' **שמואל השלישי**
ע"י עלון אשתקד.
בקה"ת יש המנגנים בנגון שונה מעט פסקא באמצע פסוק.
ברכת חדש אב בנגון נבחר של אבלות (כגון: 'אלי ציון').

קבלת שבת. ב' שבתות ראשונות: 'לכה דודי' בנגון נבחר עצב.
בשבת חזון בנגון **אלי ציון**.
אב הרחמים נאמר רק בספירה ובבין המצרים (חוץ משר"ח).

יבנה המקדש
משמרת כהונה: **מלפיה**. משמרת לווייה: **נתניהו**.
שיר של מוסף: **לו חכמו**. ביה"ע: **מי כמכה**
משניות מסכת שבת: פרק ה.

על אבלות בפרהסיא בשבתות בין המצרים ע"י עלון ה'תשפ"ג.
ושם כתבתי על אמירת פיוטי קינות בשבתות בין המצרים.
וע"י עלון אשתקד (עלון מס' 19) במדור **הרחב דבר** (עמ' 6) מאמרו
הנפלא של **הגר"א ובר** שליט"א בענין קינות בשבת.

חדש אב**פרשת מטות מסעי-חזק****שבת ראש חדש אב**

מה שמנגנים בנגון מיוחד לחדש, בנגון אבלות.
המסעות נקראים בנגון מיוחד המקובל מדורי דורות.
מנהגי סיום ספר הובא בעלון חדש אייר תשפ"ג.

'לכה דודי' בנגון של בין המצרים.
נגוני ופיוטי שבת ראש חדש.
אפשר לשלבם בין פיוטי מערכת היוצר של בין המצרים.

זו יש רמז לר"ח בחדשה ימצאונה. עי' רש"י שם. ועדיין קשה קצת, כי 'חדשיכם ומועדיכם' מדברת ממש על ר"ח.

כבכל שבת ר"ח, מוסיפים מאכלים חשובים בסעודת היום.

יבנה המקדש

משמרת כהונה: **מימין**. משמרת לווייה: **יְקִיָּהוּ**.

שיר של מוסף: **כי**. ר"ח: מזמורים **צ"ח-צ"ט**. ביה"ע: **הבאר**

משניות מסכת שבת: פרק ו.

הפטרה. במגילה לא: מבואר שבר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירים **חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי**. והתוספות שם כתבו שאין נוהגים כן, אלא מפטירים **שמעו** (הפטרה שניה מתלתא דפורענותא). ע"ש. ונראה שכן היה המנהג באשכנז. אמנם, **הרמ"א** הביא מחלוקת אם מפטירים **שמעו** או הפטרת שר"ח. על המנהג השני כתב וכן עיקר במקום שאין מנהג. למעשה, המנהג להפטיר **שמעו** קצת צ"ע, כי מבטלים בכך בפטרת ראש חדש שהוא דאורייתא. יש שכתבו שגם בהפטרה

שבת קדש פרשת דברים שבת חזון

הזכרת נשמות הקדושים שנהרגו בגזרות תתנ"ו, בגזרות ק"ט ובשאר גזרות. אח"כ אומרים **אבל הרחמים**

מנחה. מקדימים להתפלל (אך משתדלים שיהיה זה בזמן מנחה קטנה), וא"א צדקתך. אוכלים סעודה שלישית **לאחר** מנחה. יש להפסיק לאכול לפני תחלת זמן בין השמשות.

יבנה המקדש

משמרת כהונה: **הקוץ**. משמרת לווייה: **יְשָׁרְאֵלָה**.

שיר של מוסף: **האזינו**. ביה"ע: **אז ישיר**

משניות מסכת שבת: פרק ז.

בשבת חזון לובשים בגדי יום חול, כמבואר בפוסקים האשכנזים. מנהג זה נהג בכל הדורות, אף בדורות הקודמים בהם היה ליהודים לבוש מיוחד, שהיה ניכר היטב בין שבת לחול (בשבת לבשו היהודים באשכנז בגד משי).

ערב שב"ק: אם יש דברים שזקוקים להביאם לביהכ"נ לצורך תשעה באב, מביאים אותם לפני שבת.

'לכה דודי' בנגון 'אלי ציון'.

מערכת היוצר: **איכה איי בית חמדה**. המיוסדת על פסוקי איכה. את הפסי' 'איכה אשא לבדי' קורא החזן בנגון איכה.

הפטרת חזון בנגון 'איכה' (חוץ מפסוקים שאין בהם פרענות).

תשעה באב החל באחד בשבת

לחזן. בקינות, עונים אחר החזן כמה עניות החוזרות על עצמן. עי' עלון אשתקד מה שכתבתי על עניין האור ועל עניין אמירת הקהל את פיוטי הקינות². מברכים **בורא מאורי האש** בלחש.

מסירים הפרוכת. את ספר התורה מכסים במעיל שחור.

איכה. אם יש מגילה כשרה, מברך החזן לפנייה.

לא"ב השלישי **אני הגבר** יש נגון מיוחד המתחלק בין ג' הפסוקים שבכל אות³.

פסי' **השיבנו** שבסוף המגילה, מקדימים הקהל לקרא לפני החזן. וכן עושים לאחר הקריאה כשחוזר על הפסוק.

קינות. אופן אמירת הקינות הוא כפי שנהגו בכל תפוצות ישראל בדורות הקודמים (וגם כיום מקובל כן ברוב תפוצות ישראל): אחד מקונן, וכל הקהל שומעים (ולפעמים עונים חרוז החוזר בסוף כל בית). אופן אחר נהוג בקהילות תימן: פיוטים מסויימים נאמרים על ידי כל הקהל **כאחד**. אך אין כל טעם באמירת קינות על ידי כל הקהל שלא כאחד, ובסיום הפיוט נשמע קול ענות חלושה של החזן המסיים את הפיוט.

מבעוד יום מתחילים להתענות. מקדימים להתפלל יותר משאר מוצאי שבת.

החזן חולץ מנעליו לפני 'ברכו'. הקהל ממתנינים עד אחר ברכו, ואז חולצים המנעלים¹.

קדמונינו לא נהגו לסמוך על אמירת 'ברוך המבדיל' (רק לנשים, שאמרו בשם ומלכות). לכן אין עושים כל מלאכה עד לאחר הבדלה שבתפילה (**אתה חוננתנו**).

ערבית. א"א מזמורים לפני ערבית (**במסכת סופרים** מובא שהחזן אינו אומר 'ברכו'. ולא ידוע לי על מי שנהג או נהג כן).

ש"ץ אינו מתעטף בטלית. יושבים על הארץ מתחלת התפלה. עי' עלון אשתקד בהערה מה שכתבתי בעניין זה.

יושבים **על הארץ**. רבותינו האחרונים הקלו **לחולק** לישב על **כר קטן**. אך אין מקור קדום להיתר לשבת על "ספסל פחות מג' טפחים" וכדומה. מה שיש שהביאו ראייה מהירושלמי לגבי איוב, אין זו ראייה כלל! כי שם דברו על כפיית המיטה.

בערבית ובשחרית מתפללים בקול נמוך דרך אבל, ובנגון ידוע עצוב המיוחד לת"ב. קדיש בלא תתקבל.

מכבים את **כל** האורות שבביהכ"נ (בחול, עושים זאת לפני 'והוא רחום'). משאירים אור אחד עבור החזן. שאר הקהל אינם זקוקים לנר, כיוון שבקריאת איכה ובקינות מאזינים

¹ פוסקי אשכנז לא דנו בשאלה מתי מחליפים את בגדי השבת לבגדי יום חול, כיוון שכאמור לעיל לא נהגו ללבוש בגדי שבת בשבת זו.

² למרבה האירוניה, בחיבור נאה שכתבו דווקא כאלה מנסים לשמר את המנהג נתנו משקל לכמה תופעות שהתפתחו ממנה סיבות טכניות בדור האחרון: כתבו ש'מכבים את רוב האורות'. הם כתבו כן על ת"ב החל בחול. אפס כי לא רק שאין מכבים את האורות (מי הדליקם בכלל?), אלא שאין מדליקים כלל אור בביהכ"נ, רק אורו של החזן. כתבו שיש נוהגים להתפלל ערבית בעמידה. לא מציינו מנהג זה בכתבי קדמונו. אלא שיש שלא רצו לשבת על הארץ, מאידך לא רצו לשבת על ספסל (אגב, בקהילות מסויימות נוהגים שיושבים לארץ רק בשעת הקינות). כתבו שנכון לומר את הקינות בלחש עם המקוננים. מעולם לא ראייתי בהספד על נפטר שהנוכחים אומרים בלחש את מילות ההספד של המספיד. אגב, כתוצאה משרשה של הנהגה כזו (על תופעה זו כתבתי כבר בעבר, ועוד חזון למועד) התפתחה הצורה המשובשת של אמירת הקינות כפי שנהוגה כיום ברוב קהילות פולין וליטא.

³ י"א שטעם שינוי הנגון הוא: הפסוקים קצרים, וכמעט כולם בנויים באותו אופן, לכן הטעמים חוזרים על עצמם. באופן הנגון הזה נעים יותר לשמוע. זהו גם הטעם לקריאת המסעות בנגון מיוחד. וקצת ראייה לכך מדברי התוסי' שכתבו לגבי טעמי אמ"ת.

קינות. אופן אמירת הקינות כבר כתבתי לעיל. מכבדים לפי הסדר כל אחד מהקהל באמירת קינה אחת. לרוב הקינות נגון ידוע, ויש קינות שיש להן נגון מיוחד.

על מבנה ואופן אמירת הקינות המתחלפות לסירוגין (כמו 'אתה אמרת', 'בצאתי ממצרים', 'בצאתי מצען', ועוד, בית אחד נאמר בנגון שמח, ובית אחד בנגון עצב), עיי' עלון תשפ"ג. לאחר הקינות העיקריות, מוסיפים מעט קינות על פרעות שארעו לאבותינו בתקופות מאוחרות יותר.

מאריכים בקינות (וירמיה ואיוב) עד סמוך לחצות⁴. אם יש צורך, מוסיפים עוד קינות (לפני הציונים).

אחר סיום הקינות אומרים בנגון ידוע את הקינה **אלי ציון**, בה קוראים לציון וסביבותיה לבכות ולקונן על החרבן. ואחריה אומרים את **הציונים** (בדרי"כ בכל שנה רק חלק מהם), שהם פניה אל ציון עצמה, בתיאור שבחיה בזמן שהיתה בבניינה. לפיוטים אלה נגון שונה, לא של אבלות אלא של כמיהה. גם קינת אלי ציון נאמרת בישיבה על הארץ⁵. נהגו לכבד באמירתה את הגדול שבקהל.

ואחר סיום כל הקינות והציונים, אומרים **עד אנה בכיה בציון**, ומתארים את בכייתם של צבא השמים.

בקשת נחמה **תרחם ציון. אשרי ובלצ"ג.** קדיש בלא תתקבל. וקוראים בירמיה (בדילוג הנחמות). **מסיימים** בדברי נחמה בישעיה פרשת **קרבו גויים** (בסדר יג), לפסוק בנחמה (אין טעם לקריאת פרשה זו בפני עצמה, ובפשטות נראה שאסור לעשות כן, כ"ש לפני חצות). בדורות הראשונים שהיו משכימי קום וגם אמרו פחות קינות קראו גם באיוב (עד סמוך לחצות).

אין מנהגנו לחזור ולקרא איכה ביום. עיי' עלון חדש אב ה'תשפ"ג

הולכים לבית הקברות, ומסובבים אותו ואין אומרים תחנון.

מנחה. מתעטפים בטלית ומניחים תפילין, ומשלימים מזמורים שלא נאמרו בשחרית.

קרה"ת כבכל ת"צ. מי שעלה לתורה בשחרית, עולה לתורה גם במנחה, ואז מברכו החזן ב'מי שברך' (שלא ברכו בשחרית) **נחם** בברכת בונה ירושלים, **עננו** (בלחש בשומע תפלה. והחזן אומר ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא), **ושים שלום**. קרובת נחמה **כי אמונה אומן**. בבונה ירושלים: פיוטי נחמה. ברכת כהנים. במנחה אומרים קדיש תתקבל.

תפלת ערבית כבכל ימות השנה. הבדלה לפני עלינו לשבח.

קידוש לבנה. אין מקדשים את הלבנה במוצאי תשעה באב מתוך אבלות, אלא בלילה שלמחרתו (כי השנה במוצאי שבת נחמו כבר יעבור זמן קידוש לבנה).

בקהילתנו, לפני כל קינה מקדים החזן דברי מבוא קצרים. דבר זה מקל מאד על הבנת הפיוט, אף לאלה שאינם רגילים ומכירים כל כך את לשון הפיוטים.

הקינה הראשונה **זכור ה' מה היה לנו**, היא עיבוד פיוטי של החלק האחרון של איכה. אמנם, לפי מנהג אשכנז אין זה פיוט, אלא אומרים את כל הפסוקים בחלוקת כל פסוק לשנים, ובאופן העניה הנהוג לפי מנהגנו.

בת"ב החל במוצאי שב"ק מוסיפים את הקינה **איך מפני. ויהי נעם נשבת** (כוונת הפייטן שא"א ויהי נעם כבכל מוצאי"ק בלילה אין מאריכים בקינות בביהכ"נ.

דברי נחמה לאחר הקינות (בלילה וביום): **תרחם ציון** וכו'.

בליל זה יבכיון. על אספות חיזוק והתעוררות המכונות שלא בצדק 'עצרות קינה ומספד', עיי' עלון חדש תמוז תשפג, **מאמר מענייני דיומא עמ' 10**. כתבתי על עניין זה בעוד כמה מקומות. תמצית הדברים: בליל תשעה באב יש לקונן על חרבן בית המקדש! אין כל טעם לקונן על עברות ומכשולות וכדומה. אלה המנצלים את ליל ת"ב לעצרות התעוררות בעניינים אחרים, כנראה אינם מתאבלים על חרבן בית המקדש (על חוג מסויים ידוע כי מזה עשרות שנים מנצלים את הלילה הזה עבור דברי קטרוג על עם ישראל. אלה טורחים להודיע לכל כי ח"ו אין ישראל עתידים להגאל, אלא אם יקרה אסון גדול ח"ו. וד"ל. אך כבר הובטחנו שלא יארע כן). ליל ת"ב אינו הזמן לעורר קטרוג על עם ישראל.

שחרית. אחת מה' השכמות.

גם פסוקי דזמרה נאמרים בנגון עצב. יש נוהגים שלא לומר שירת הים, ואומרים במקומה שירת **האזינו**.

מערכת יוצר **איכה במחשכים הושבת**.

השנה נאמר את הקרובה **אהלי איכה בשלי הזעם**. את המבנה המורכב והמפואר של שתי הקרובות הקליריות בארתי בסידור **סדר התפלה ח"ג**. הקרובה הזו - וכן גם חמשת קינותיה - מיוסדות על פסוקי איכה בשילוב הפסוק **אהלי שדד** וכל מיתרי נתקו (וירמיה. סדר ו', פס' כ"ג).

בברכת בונה ירושלים השלים הפייטן את כל פסוקי איכה. בברכה זו, אומרים את חמשת קינותיה של הקרובה. כל אחת מהן בנויה על חלק אחד של איכה בשילוב הפס' 'אהלי שדד'.

גם בקינות הללו יושבים על הארץ (חוץ מהחזן). אמנם, מכמה מקורות משמע שאף החזן יושב על הארץ גם בקינות שבתפלה. (לפעמים אומר פיוט השלמה בברכות שאחרי בונה ירושלים).

קריאת התורה והפטרה. כל אחד מהעולים אומר בלחש לפני 'ברכו' ברוך דין האמת. אין מברכים ב'מי שברך' את העולים. ההפטרה בנגון איכה.

ויהי רצון שנזכה לראות בבניין ירושלים ובית המקדש במהרה בימינו וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבניינה

⁴ כבר כתבתי במקום אחר שאין כל איסור להמשיך ולומר קינות אחרי חצות היום. באותם חוגים בהם ממאנים להתאבל על חרבן ביהמ"ק וירושלים עיה"ק, המציאו איזה "איסור" חדש: אסור להתאבל על ירושלים יותר מדי (האם הם ידעו לתת "שיעור", מה נקרא יותר מדי?). מרגלא בפומיהו "הלכה כדברי המיקל באבלי". כל בר בי רב היודע פירוש מילים אלה, מבין על איזו עמיארוצות מעידה התבטאות כזו. הלוואי שהיו מתאבלים על ירושלים אפילו מעט, ותלונתם על המתאבלים יותר מדי. וה' הטוב יערה רוח ממרום ויחזירם בתשובה שלמה.

⁵ כנראה שמכיוון שהרב היה נגש למקום מרכזי ממנו יוכלו לשמעו, וכל אחד עמד לכבודו כשראהו (והיו שלא רצו לשבת שוב לארץ מפני הקושי הקיים לשבת לארץ אחרי עמידה שבאה אחרי ישיבה של כמה שעות על הארץ. ובפרט שבאותן קהלות נאמרת קינה זו ממש בסיום הקינות) התקבל המנהג בקהלות מסוימות לעמוד באמירתה.

מנהגי הימים שאחר תשעה באב עד סוף החדש יובאו אי"ה בעלון חדש אב חלק ב'.

מאמר מענייני דיומא

במסגרת זו אביא כמה מילים בענייני אבלות החרבן, נחמת ציון, בניין בית המקדש, ועוד. זוהי תמצית של דברים שכתבתי בעלון חדש תמוז ה'תשפ"ג ובעלון חדש תמוז אשתקד (והוספתי כאן מעט).

אבלות החרבן ודרישת ציון

לימוד תורה בת"ב.

דברי תורה משמחים את הלב, ולכן ת"ב אסור בלימוד תורה. בלי כל קשר לאיסור לימוד התורה, יום זה נועד להתאבל על החרבן. בשנים האחרונות מפרסמים כל מיני גורמים עלונים ומודעות בהם מאריכים לבאר מה מותר ומה אסור ללמוד בתשעה באב. לפי סגנון המודעה מבינים מה כוונת הכותב. יש המציעים לפני הקהל מה ללמוד ובמה לעיין כדי להרגיש יותר את האבלות. אך לצערנו, יש רבים שמתוך דבריהם ניכר כי המניע שלהם הוא להציל את הצבור מעוון ביטול תורה. הדבר מצוי אצל כאלה שבכל הזדמנות ינסו להמעיט בערך כל מצוה עוברת ולהדגיש את חיוב מצוות תלמוד תורה בכל רגע. האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו, ולכן נשמע מהם על ביטול תורה רק בזמנים בהם צריך לקיים מצוה אחרת. הם לא יעוררו כל כך על ביטול תורה למשל ב"ליל ששי" (התרגום הלא מוצלח של סופ"ש).

לא אחת שמעתי מאנשי אותה אסכולה משפט בסגנון "גם בתשעה באב יש הרבה דברים שיותר ללמוד". כך, בלי לשים לב מאבדים הם בו זמנית שני דברים: א. את עניין האבלות (מסכנים). אינם יודעים על מה להתאבל... ב. את אותו עניין עליו הם מעוררים השכם והערב! במקום להחזיר לילדים ונערים צעירים 'פקודי ה' ישרים משמחי לבי', הופכים עניין זה ל"דין" הקובע כי אסור ללמוד תורה בת"ב (וכמובן, יש הרבה מה בן מותר ללמוד. ב"ה, ניתן לנשום לרווחה. מצוות תלמוד תורה נוהגת גם ביום זה).

הקושי להתאבל על החרבן.

יש המחפשים סיבות אחרות לאבלות. כל אחד מהם מחפש סיבה אותה קבל מהסביבה ממנה שאב. העיקר לא חורבן ביהמ"ק. הזכרתי כבר בעבר את אותו דרשן שדרש דרשה ארוכה שמרכזה היה: על מה בעצם האבלות הגדולה, מה כל כך חסר לנו בכך שאין קרבנות, הרי יש לנו תפילות במקום קרבנות. וחוף מזה, הרי אין לנו אפשרות להקריב, אנו אנוסים, ואנוס רחמנא פטריה. אחרי שכנראה הבין שהצליח להסיר משומעי לקחו הצעירים והתמימים כל אפשרות של איזו שהיא הווי"א להתאבל על החרבן, ענה תשובה מאד מוצלחת: ובכן, על מה מתאבלים! פשוט מאד, כשביית המקדש היה קיים, יהודי שהיה לומד גמרא היה מתעלה הרבה יותר וכו'. וכך המשיך לקשקש עוד ועוד, כאילו זו הסיבה העיקרית לאבלות. כמה מזעזע לשמוע דברים כאלה מיהודי, כ"ש ממחנך.

לאחרונה קראתי מאמר שכתב אדם אחר מאותה אסכולה. הלה התייחס ממש בזלזול לכל עניין עבודת ביהמ"ק. בין דבריו שאל 'האם החסרון הוא שאין לנו טקסים בבניין מפואר, הזיץ הנדיר של מקהלת הלוויים או חוסר זריזות ידים של הכהנים'. אגב, כן! הטקסים בבניין המפואר חסרים לנו! אך כמובן שאחרי הדברים המזעזעים מתרץ אותו כותב כי האבלות היא על החסרון הרוחני וכו'. אגב, איני יודע אם יש קשר לעניין, אך מספר שנים אח"כ שמעתי שאותו דרשן שתמה על מה האבלות וכו', נמנה על המתנגדים לאגודת קדושת ציון. מדוע? אפשר לנחש. אך על מניעיהם של המתנגדים לאגודה המדוברת, יש להרחיב את הדבור במקום אחר. ונקודה כואבת מאד בשני הסיפורים: ברור לי כי כל המדברים בסגנון הזה, לא חולמים לרגע להתאבל על חסרון רוחני! רק מנסים לחנך את תלמידיהם להרגיש זאת!

האבלות היא על חרבן בית המקדש! במדרשים רבים מבוארים עניינים אלו בצורה מאד מובנת.

שטוש מנהגי אבלות.

יש המנסים להפטר ממנהגי האבלות. לא ברור מה חמור יותר: אלה המנסים להנעים את הימים הללו על ידי חגיגות מאכלי חלב מאכלי דגים ועוד (כך הופכים אותם לענש בסגנון "צביעת הגדר הלבנה"§). או אלה העורכים סיומי מסכתות כדי "להתיר" בשר ויין, באיזו סעודות מרעים-כגון: מסירת סיום כיתתית-וכד'. גם בסעודת סיום המותרת (לא שכיוון מלכתחילה לסיים אז), ראוי להתחשב באלה שכן מתאבלים (או אפילו מנסים באמת להתאבל), ולא לעשות זאת בפרסום. ובעניין סיומי מסכת בסגנון "ללמוד על מנת לסיים", כל העוסק בחינוך יודע כמה הפסד נגרם מעידוד לימוד בסגנון כזה. 'כי חזינן צורבא מרבנן דשלים חדא מסכתא, עבדינא יומא טבא לרבנן'. יש הנוהגים להיפך 'כי חזינן צורבא מרבנן דבעי למעבד יומא טבא, שלימנא חדא מסכתא'.

יש המרגישים קושי רב בכל עניין אבלות החרבן. הם מצפים לסיום התקופה הלא נעימה הזו, ומנסים לחקות גדולי ישראל שבאמת ציפו כל ימיהם (ולא רק בערב תשעה באב) 'מתי יבנה'. מי שנוצר פתאום לפני תשעה באב, או בעיצומו של יום ש'יתכן שעוד היום יבנה ביהמ"ק, ע"פ רוב לא מצפה לבניין בית המקדש, אלא לסיום הצום. צא ובדוק האם חושבים על כך גם בערבי חג משלש רגלים.

מי שבאמת אינו מרגיש את ההפסד והכאב הגדול בחרבן בית ה', יש למצא את הדרך להסביר לו את העניין. לא ח"ו למצא טעם נלווה לאבלות. וכמו האמרה המיוחסת לכמה מגדולי ישראל: "אם אינך מסוגל לבכות על חרבן ביהמ"ק, ד'ךָה על החרבן של עצמך".

בחוה"מ פסח האחרון שמעתי בשם ידידי הגר"א ובר שליט"א איש ירושלים עיה"ק: יש הסבורים כי הדרך היחידה לבניין בית המקדש השלישי היא שירד באש מהשמים בנוי ומשוכלל. אלה מתנגדים לכל נסיון לבנות את בית המקדש בידי אדם. וראה זה פלא: דווקא בין אלה המבינים שיש מצווה לבנות את בית המקדש בעצמנו, יש הרבה יותר העולים לירושלים עיה"ק בחגים. אני אישית מכיר

כאלה שעולים לירושלים בכל אחד מימי חוה"מ. אני מכיר גם כאלה השוכרים דירות בירושלים קרוב למקום המקדש למשך כל חג משלשת הרגלים. אך דווקא אלה המאמינים שהאפשרות היחידה היא שביית המקדש ירד באש מהשמים בנוי ומשוכלל, דווקא הם היו אמורים להיות ב"הכון" בכל ערב חג. כיצד לא חוששים הם ליסוע למקומות רחוקים בערבי חג? סבורני שמיור לתרץ את השאלה. באחד העלונים הקודמים הערתי על כך שבאותו מקור אותו מצטטים כולם (רש"י ותוס' בסוכה. והמעין היטב יבין שהם לא כתבו שזו האפשרות היחידה, אלא שיכול להיות שיארע כן), יווכח כי יתכן שביית המקדש ירד בנוי ומשוכלל, אך את קרבן העמר לא יקריבו אפילו עד אחה"צ. היתכן? והלא ירד עמו הכל מוכן? לא?

טענה נוספת על חברי חוג מסויים: איני נכנס כאן לשאלת הכניסה להר הבית בזמן הזה, מותר/אסור/מצוה. לאחרונה נראים בכבישים רבים בכל רחבי ארץ הקדש מודעות בהן מסומן כיוון הנסיעה להר בית ה'. אני מכיר חלק מהנוגעים בדבר, וכולם יראי ה' (אף אם לא בכל בית מדרש יסכימו על דרכם). והנה, סמוך לשערי אחת הערים החרדיות, נתלה שלט כזה, אך הוסר על ידי כמה "צדיקים". שוב נתלה ושוב הוסר, כך כמה פעמים. שוחחתי עם אחד על העניין הזה. הוא הגיב בחריפות על ה"חוצפה" לפרסם איך להגיע להר הבית וכו'. נכון. הוא לא תלש את המודעה כנראה (מעשה זול מדל), אך די הסכים עם המעשה. שאלתי אותו שאלה: מילא הם סבורים שביית המקדש יבנה בידי אדם, עד שיתחילו עד שייסימו, הכל יתנהל לאט. אך אתם הסוברים כי בית המקדש ירד באש מהשמים, הרי לא תהיה לנו שום הכנה. נצטרך לצאת מיד עם רכבים לכיוון ירושלים. האם כולם ידעו את הדרך?

ובכל זאת, מעין לימוד זכות אחד על חברי אותה אסכולה (אגב, שרש הבעיה טמון כאן. כך שאין זה לימוד זכות, אלא קריאה לטפל בשרש התופעה): יש שאינם מסוגלים לחשוב על התגשמות של דברים רוחניים גבוהים. כמובן שאין זו דרך התורה הקדושה, אלא דרך חשיבה של דתות אחרות. אך ההולכים לחשכת אותה גישה, לא מסוגלים לחשוב על בית המקדש כמשהו גשמי (מה בין זה לבין מצות תפילין למשל? כח ההרגל! את ענייני עבודת בית המקדש הם לא חוו מעולם). רבים מהם יתקשו לדמיין עליה לרגל באמצעות הרכבת הקלה (זאת שמעתי מאחד מהם, שהסכים שכנראה הרכבת לא תבטל, "אבל מה אתה חושב? שככה יעלו לרגל?!"). כיוצ"ב סיפר לי ידידי ר' שמעון שפירא שליט"א: ילד חובב כדורגל אמר שאינו מחכה למשיח: "שהרי כשיבוא המשיח וכולם יהיו צדיקים [באופן אוטומטי ומיידית], לא יהיה מי שישחק אותי כדורגל. ומה ענה לו הדרשן? "אתה עצמך לא תרצה לשחק".... זה היה אחרי דרשה מלהיבה שנשא אותו דרשן בבית הספר שלו, ובה תיאר את העולם הרוחני של ימות המשיח והגאולה העתידה. ואח"כ שאל הדרשן את הילדים 'האם אתה מחכה למשיח?', וכמובן כולם ענו לפי הספר 'כן', 'מאד', וכדו', חוץ מאותו ילד, שכנראה היה היחיד מכל הכיתה שהבין את הדרשה...". על הצגות מסוג זה, ארחיב בעז"ה במקום אחר.

עירוב עניינים אחרים באבלות החרבן.

בתשעה באב מותר לעסוק גם בענייני שאר פורעניות שארעו לעם ישראל. במהלך הדורות אף חוברו קינות לזכר מאורעות שארעו לעמנו. אך אין לעשות מכך עיקר. אגב, אף באותן קהלות עצמן בהן ארעו הפרעות עליהן חוברו קינות, אין הן תופסות כמעט מקום בין הקינות העיקריות. ועי' מה שכתבתי לעיל על העורכים עצרות חיזוק בליל ת"ב, כי סבורים שאלו העברות שגרמו לחרבן.

הקושי להרגיש את החרבן.

השורש לכל זה: איננו מרגישים את החסרון של בית המקדש. במקום לנסות להרגיש, מדברים על דברים אחרים. סיפורי השואה למשל קרובים אלינו (אבותינו ספרו -ועוד יספרו לאוי"ט- לנו). "ענייני השעה", קרובים יותר. ענייני החורבן רחוקים מאיתנו.

בעלון אשתקד הבאתי שלפני עשרה בטבת פורסמה בעיתון חרדי ידוע דרשה של דרשן שרצה להחדיר "השקפה טהורה" או אולי סתם רצה להכניס קצת פוליטיקה מפלגתית. הלה דבר על "הבריונים" שכידוע לא שמעו לנביאים לפני החרבן, ובגללם התחיל המצור בעשרה בטבת". מצחיק, אם לא היה זה עצוב.

אך מה כבר אפשר לדרוש מעיתון שעורכו הראשי מסוגל לעשות מסירה מסירה שפל ונבזה באמצעות כתיבת כותרת ראשית בשפת בני ישמעאל. באותה כותרת הודיע להם כי יהודים מסויימים מעוניינים סתם להתגרות בהם.

בעלון שבועי אחד, אשר רוב כותביו נמנים על המתנגדים לפעילויות למען יישוב ארץ ישראל ולמען בניית בית המקדש (ובאות עלון עצמו פרסמו דברים נגד עניינים אלו), פורסמה לפני עשרה בטבת האחרון דרשה של דרשן שכתב שיצאנו מחנוכה שעניינה תרבות יוון, ואנו נכנסים לעשרה בטבת שעניינה... תרבות רומי. כן! כן! לא פחות. וכך ערך השוואות בין רומי ליוון.

כדאי לקבוע ימים ספורים לפני כל צום, זמן לדבר על ענייני התענית. כמו כן, כדאי מאד שביום התענית עצמו יהיה סדר יום עבור הילדים בבית (בפרט בתשעה באב). עם הילדים הקטנים ממש, זה קשה יותר. הילדים בחופש כל היום, האבות נמצאים עד הצהריים בביהכ"נ. אבל אפשר למצא פתרונות. אגב, במקומות רבים (גם כאן בשכונה) מקיימות נערות "קייטנה" או יותר נכון "שמרטפיה" לשמור על הילדים בגיל הרך בתשעה באב. אמהות רבות זקוקות לכך. שמעתי על כמה קייטנות כאלה בהן כל התכניות שעשו המדריכות, היו סביב ענייני היום. מהם ילמדו וכן יעשו.

אבלות החרבן בשאר ימות השנה.

ישנם כמה דינים ומנהגים הנוגעים לזכרון חרבן ביהמק"ד במשך כל ימות השנה. לדוגמא: חיוב קריעה למי שרואה בית המקדש בחרבנו. בזמננו רבים מחפשים היתרים להפטר מחיוב קריעה. אגב, הקניית הבגד לאחר, אינה מועילה ("כל מתנה שאינה שאם הקדישה מקודשת אינה מתנה"). ואפילו אם היתה מועילה, מעולם לא ראינו מי שמנסה להפטר כך ממנהגי אבלות על קרובו. בעלון אשתקד נתתי עוד עצות כיצד להחדיר לילדים עניין הרגשת החסרון של בית המקדש, במשך כל ימות השנה, ועוד חזון למועד.

ויהי רצון שנזכה במהרה לראות בשמחתה של ירושלים ובבניין בית המקדש

זמני התפילות בקהילתנו
ק"ק עדת יראים-אושטרייך מודיעין עילית
 נתיבות המשפט 111 ב'

משמרות הכהונה והלויה על פי חשבונו של מורנו הגר"י שווארץ שליט"א.
 רשימת המשמרות מופיעה גם בלוח/ספר דבר בעתו של הגר"מ גנוט שליט"א

מסכת שבת	יבנה המקדש				זמני התפילות לחדש תמוז				יום חול	
	ביה"ע	מוסף	לוויים	כהנים	ערבית מוצאי	מנחה	שחרית	מנחה לפני		
ב	מי כמכה	ז	גדליהו	ידעיה	8:15	7:00	8:30	7:00	קרח	7:35
ג	הבאר	י	זפור	חרם	8:15	7:00	8:30	7:00	חקת	7:35
ד	אז ישיר	ו	יצרי	שערים	8:15	7:00	8:30	7:00	בלק	7:35
עד שיבנה ביהמ"ק, בימי בין המצרים אומרים בכל יום מעט קינות כ-5 דק לפני תפלת מנחה					סמוך	7:00	(*)	י"ז בתמוז אם חלילה לא נזכה עדיין לבניין ביהמ"ק		
ה	מי כמכה	ל	נתניהו	מלכיה	8:10	6:55	8:30	6:55	פנחס מברכין חדש אב	7:35
ו	הבאר	ך	בִּקְיָהוּ	מִיָּמֶן	8:10	6:55	8:30	6:55	מטות מסעי שר"ח אב	7:30

(*) בהודעה נפרדת. יש להתעדכן

מסכת שבת	יבנה המקדש				זמני התפילות לחדש אב				יום חול	
	ביה"ע	מוסף	לוויים	כהנים	ערבית מוצאי	מנחה	שחרית	מנחה לפני		
ז	אז ישיר	ה	ישראלה	הקוץ	8:00	5:30	8:30	6:50	דברים-חזון	7:25
יהי רצון ... שיבנה בית המקדש במהרה בימינו					6:50		7:30	ערבית: 8:00	תשעה באב אם חלילה לא נזכה עדיין	
ח	מי כמכה	ז	ישעיהו	אביה	7:55	6:45	8:30	6:45	ואתחנן-נחמו	7:20
ט	הבאר	י	מתניהו	ישוע	7:50	6:35	8:30	6:35	עקב	7:15
י	אז ישיר	ו	שמעי	שכניהו	7:40	6:25	8:30	6:25	ראה-מברכין	7:10

(*) יתכן איחור של עד 20 דק'. יש להתעדכן.

זמני תפלות קבועים

תפלת ערבית לעולם סמוכה לתפלת מנחה, למעט מוצש"ק, מוצי"ט וליל יו"כ.
 מנחה וערבית יום חול: 15 דק' לפני השקיעה * מנחה עש"ק וכן מנחה של שב"ק: 50 דק' לפני השקיעה. שחרית של שב"ק: 8:30.
 ערבית מוצש"ק: 25 דק' לאחר השקיעה. * מנחה של תענית: 50 דק' לפני השקיעה

בשב"ק: שתיה חמה לפני התפילה * קידושא רבא לאחר התפילה, עם שיעור משניות מסכת שבת * סעודה שלישית *
 אורח חמה ונעימה * תכניות לילדים *
 עזרת נשים פתוחה בכל התפילות (גם ביום חול)

חדש!!! קו השיעורים התורה והמצוה השלמה והרחבה למאמרים המתפרסמים בעלון 0773541079. הקו יתעדכן אי"ה מדי יום ב' וה' השלמות והערות לעלון התורה והמצוה: שלוחה 1<. השלמות והערות לעלון החדשי: שלוחה 1<2. השארת תגובות לעלונים: שלוחה 8. שיעורים וסיפורים לילדים (לגיל הרך): שלוחה 4.

להערות והארות בענייני העלון: יחזנת נוימן קצות החשן 9/6 מודיעין עילית. 0527167567. דוא"ל: yn0527167567@gmail.com
 ניתן לתרום (גם הנצחות לע"נ, להצלחת, וכד') בעמדות נדירים פלוס: 'עדת יראים-אושטרייך' לשונית 'תרומות עבור קונטרסים וחיבורים'
